

Палацовий ансамбль князя Сангушка у місті Ізяслав Хмельницької області

В місті Ізяслав Хмельницької області розташована архітектурна пам'ятка часів Речі Посполитої – палац Сангушків, побудований у стилі бароко як приватна резиденція і урядовий центр волинських володінь князів Сангушків.

Ізяслав – районний центр Хмельницької області, розташований на р. Горинь. Місто вважається одним з найстаріших в регіоні, а також єдиним в Україні, де зберіглася планувальна структура часів Київської Русі. Найімовірніше воно було засноване у 1146 році князем Ізяславом Мстиславовичем – онуком Володимира Мономаха. У XVIII ст., за часів Речі Посполитої, власниками міста Ізяслав була заможна родина Сангушків, яка прославилася як філантропи й фундатори релігійних проектів.

Палац збудовано у 1754-1770 роках у стилі бароко для Барбари Сангушкової, як приватна резиденція і урядовий центр волинських володінь родини. Будівлю зведено поряд з Новозаславським замком – архітектурним комплексом другої половини XVI-початку XVIII ст., розташованим в осерді Нового Заслава, на мисі при впадінні р. Понори до р. Горині.

Однак перебудова була настільки значуща, що палац та оновлений замок почали називати іменем Сангушків.

Пані Сангушкова була однією з найцікавіших та найвідоміших жінок старої Польщі. Перекладала французьких письменників, писала короткі твори для дітей; фінансувала, але не втручалася в будівництво сакральних споруд.

Натомість прискіпливо вивчала проекти палаців, вимагала детальні креслення найменших елементів, робила зауваження на полях звітів.

Придворного архітектора Паоло Фонтану вона вважала старомодним. І саме вона звернулася до Якуба Фонтани з проханням відкоригувати проект палацу. Будівництво й облаштування тривало понад 15 років.

Затримки виникали через те, що над ним працювали приїжджі майстри, адже серед місцевих компетентних не було. Багато матеріалів привозили здалеку: Шепетівки, Мізоча, Терешків, Аннополя. Камінь для камінів везли з Кунева, а деревину на підлогу- з Теремовлі.

Інтер'єр палацу прикрашали фамільні портрети, живописи фламандської школи, а також колекція польських та англійських гравюр, як занотував краєзнавець Тадеуш Стецький.

А за даними опису палацу, кімнати декорували кольоровим папером: більярдна була, наприклад, жовтою. Стелю обрамляла ліпнина.

Палац Сангушків з'єднали коридорами з іншим, Новозаславським, добудували приміщення, заклали під'їзний міст. Таким чином барокова споруда стала частиною архітектурного комплексу.

Навколо запланували парк – на прохання Барбари Сангушко проект розробив варшавський спеціаліст Карл Кнакфус, а його брат реалізував задум.

Новозбудований палац став популярним місцем зустрічі політиків, магнатів та військових. Зокрема, польський король Станіслав Август гостював тут двічі.

Також у палаці зупинялися російський цар Петро I, австрійський імператор Йосиф II, відомі полководці Суворов і Кутузов. У липні 1812 року в палаці розташовувалася штаб-квартира командуючого корпусом російських військ генерала Михайла Кутузова.

По смерті князя Карла Сангушка у 1840 році, вже ніхто з власників постійно не мешкав у палаці. Лише час до часу в ньому відбувалися концерти і театральні вистави. У 1860-х до палацу добудовано другий ярус східних і західних ризалітів, у яких влаштовано аркові віконні прорізи, по кутах оздоблено пілястрами, увінчено трикутними фронтонами і покрито двоспадовим дахом.

У другій половині XIX століття син Сангушка продав маєток російському уряду за 90 тисяч карбованців і тут розмістилися військові частини.

У 1917 році солдати четвертого батальйону 264 піхотного полку з селянами Ізяславського повіту захопили замок. На вимогу селян Сангушко був страчений, а палац спалений.

В радянські часи в палаці також розміщувалася військова частина, а згодом цей красивий палац перетворився в руїну. Лише з 1963 року цю унікальну пам'ятку історії та архітектури взято під охорону держави. Відтоді палац є пам'яткою архітектури національного значення.

В наші дні від барокового комплексу залишилися лише облуплені стіни палацу, міст і критий дворик з аркадами. У 2006 році український уряд виділив гроші на реставрацію пам'ятки.

Приміщення палацу Сангушків та замку Заславських планували використати як адміністративну споруду та музей. Але справа обмежилася розчисткою території та встановленням паркану.

В 2016 році вже упав південно-східний кут будівлі. У 2018 році під час розчистки від зарослів працівники місцевої громадської організації помітили значне просідання фундаменту і відхилення східної опорної стіни північного корпусу будівлі.

Ця стіна будівлі перебуває у найгіршому стані тому, що за радянських часів у ній зробили добудови без дотримання норм будівництва та пробили отвори для балок. Це тепер призводить до перевантаження фундаменту та відхилення стіни. Пам'ятка архітектури в дуже занедбаному стані з часом, нажаль, буде зруйнована.

До наших днів добре збереглася в Ізяславі ще одна визначна пам'ятка – комплекс монастиря Бернардинців XVII століття. Але вхід до монастиря віруючим, дослідникам історії, просто туристам недоступний, бо сьогодні там знаходиться виправна колонія.

Давні джерела стверджують, що на початку XVII століття князь Януш Сангушко заснував в Ізяславі римо-католицький монастир для ченців бернардинського ордену і при ньому костел в ім'я Св. Архангела Михайла.

Він був побудований в готичному стилі, на горі над річкою Горинь і навкруги обведений кам'яною стіною. Служив цей монастир і фортецею для захисту від ворогів.

У 1648 році під час визвольної війни Б. Хмельницького монастир був зруйнований. У 1727 році його відбудував у стилі бароко новий власник Заславля князь Павло Сангушко за проектом архітектора П.А. Фонтана.

Сангушко записав на утримання монастиря великі кошти, завдяки яким цей католицький кляштор був одним з найбагатших на Волині. В монастирі була багата бібліотека давніх рукописів і книг, велика портретна галерея. Цікаво, що не одну сотню років ходили в краю чутки про казкові скарби бернардинців. Підтвердились ці чутки вже в радянські часи. Під час земляних робіт, в'язні знайшли скриню із коштовностями. За спогадами очевидців, скарб складався із дорогоцінних церковних речей: золоті чаші, срібні хрести, ланцюжки, тарелі і т. інше - все це було відправлено до Москви.

Нині порушується питання про переведення виправної колонії в інше місце.

Найстаріша культова споруда Ізяслава — католицький костел Іоанна Хрестителя, так звана Фара. Побудована вона Юрієм Острозьким у 1539 році. За обрисами вона нагадує велетенський хрест, збудований із тесаного каменю. У сімейних склепах тут зберігалися домовини предків князів Заславських та Сангушків. У період

визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького костел був зруйнований, лише через сто років він був відбудований дружиною Сангушка. В радянські часи тут розміщувався музей, а сьогодні ця архітектурна пам'ятка в руїнах.

Високо в небо піднявся купол дзвіниці найвеличнішої культової споруди православної громади міста – храму Різдва Христового. Споруджений у 1836 році, він проіснував століття, потім був зруйнований і лише в роки незалежності зусиллями жителів міста знову відроджений.

Пам'ятник архітектури XVII століття – костел Святого Йосипа – відновлено теж в останні роки. Існує легенда, що саме в цьому костелі можна відшукати ту ниточку, яка відкриє сучасникам підземне життя міста. Кажуть, що Старе місто Ізяслав стоїть на підземних ходах, якими можна було пройти від костелу Святого Йосипа до палацу Сангушків, а далі до замку Заславських. Про існування підземних ходів, які не вивчені до цього часу, свідчать часті провали ґрунту. І хоч досі стоять в руїнах ці мовчазні свідки історії, вони ще і ще нагадують нам про славне і драматичне минуле краю, в якому живемо.